

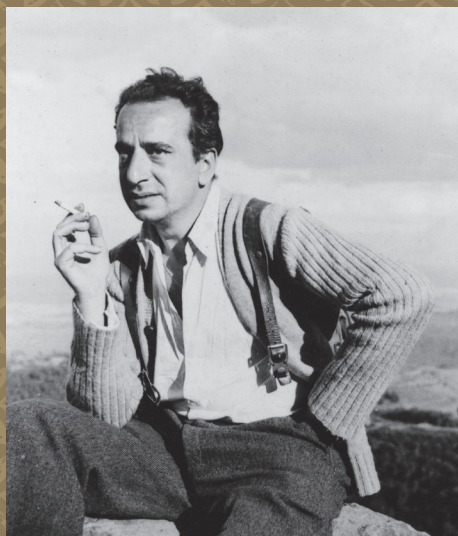
Joan Sales

Ongewisse glorie

Menken Kasander & Wigman Uitgevers

Voorpublicatie

The uncertain glory of an april day.

De glorie van een nieuwe tijd die zich aandient maar ongewis is: de Catalaanse auteur Joan Sales schreef met zijn roman *Ongewisse glorie* een groots epos over jeugd, vriendschap, liefde en geloof. De Spaanse Burgeroorlog doet illusies vervliegen en stuurt vier jonge mensen op een ogenschijnlijk zinloze dwaaltocht, gedreven door obsessies, op zoek naar houvast.

Joan Sales

Ongewisse glorie

Voorpublicatie

Uit het Catalaans vertaald met nawoord
door Adri Boon

2011

Menken Kasander & Wigman Uitgevers
Leiden

Deze uitgave werd vertaald met een
subsidie van het Institut Ramon Llull.

LLL institut
ramon llull
Llengua i cultura catalanes

De vertaler ontving voor deze
vertaling een werkbeurs van het
Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel:

Incerta glòria

© 1932 Joan Sales

Nederlandse vertaling en nawoord:

© 2011 Adri Boon /

Menken Kasander & Wigman

Uitgevers, Leiden

Illustratie omslag deel 1:

© 2001 Cornell Capa Photos by Robert

Capa / Magnum / Hollandse Hoogte

Illustratie omslag deel 2:

Antoni Tàpies, Creu de paper de diari,

1946-1947 © 2010 Fundació Antoni

Tàpies, Barcelona, Pictoright Amsterdam,

VEGAP Madrid, 2011

ISBN 9789074622738

NUGI 302

www.mkw-uitgevers.nl

In deze voorpublicatie zijn opgenomen
het nawoord bij de roman door vertaler
Adri Boon (pag. 4) en twee fragmenten
(pags. 17 en 25).

The uncertain glory of an april day. De glorie van een nieuwe tijd die zich aandient maar ongewis is. De woorden van Shakespeare vatten het lot samen van drie jonge mensen die in Barcelona staan te juichen als de Spaanse Republiek wordt uitgeroepen. Dan breekt in 1936 de burgeroorlog uit en worden de vrienden ruw gescheiden. Trini blijft met haar kind achter in de stad. De mannen vertrekken naar het front, waar ze Cruells ontmoeten, een priester in opleiding.

Voor deze vier mensen betekent de oorlog een keerpunt in hun leven. Niet alleen is de wereld om hen heen aan strijd ten prooi, ook innerlijk worden ze verscheurd. Liefde, vriendschap, geloof – alles komt in een ander licht te staan.

Puttend uit eigen ervaringen weet Joan Sales in *Ongewisse glorie* te raken aan de essentie van het bestaan. De mens die op een ogenschijnlijk zinledige dwaaltocht, gedreven door obsessies, zoekt naar houvast.

De roman, geschreven in de ik-vorm, is een compositie *a trois voix* waarin lyriek en klucht, ernst en humor elkaar voortdurend afwisselen. Spil van het geheel is Juli Soleràs, een ongrijpbaar, bijna mythisch personage dat met zijn genadeloos vrije geest alles op scherp zet maar essentieel blijkt voor het proces van loutering.

Joan Sales (1912–1983) werd geboren in Barcelona waar hij rechten studeerde. Zodra de burgeroorlog een feit was volgde hij een korte officiersopleiding en vocht aan de kant van de Republiek. Na de overwinning van generaal Franco in 1939 vluchtte hij naar Frankrijk. De eerste versie van *Ongewisse glorie* verscheen, gekortwiekt door de censuur, in 1956. Vijfentwintig jaar later zag de definitieve versie het licht, volledig omgewerkt en drie keer zo omvangrijk. *De wind van de nacht*, in een aparte band, vormt een onlosmakelijk deel van de roman.

NAWOORD

'Alle episoden zijn geschreven in een schunnige taal die van weinig respect getuigt.'

'Ook al zouden hele passages worden geschrapt, dan nog is het boek niet publicabel. Het moet absoluut verboden worden.'

'Om kennis te nemen van het dagboek van een vrijwilliger die aan de kant van de rooien vocht is het niet nodig een werk in het Catalaans te schrijven dat bol staat van filosofisch gezeur en andere flauwekul. Ongeschikt voor publicatie.'

Toch verscheen *Ongewisse glorie* in 1956, wat lezers nummer 16, 32 en 15 er ook van vonden en rapporteerden aan de staatscensors. Waarschijnlijk was dit te danken aan het feit dat het aartsbisdom Barcelona haar *nihil obstat* gaf, aangezien de kerkelijke censor in de roman niets aantrof dat indruiste tegen de dogma's van het katholicisme. Wel zaten er door de coupures van de censuur nu zoveel gaten in dat Joan Sales alle zeilen moest bijzetten om er nog een begrijpelijk verhaal van te maken.

De roman telde 335 bladzijden, bestond uit twee ongeveer even lange delen met een naschrift van vierentwintig pagina's, dit laatste geschreven vanuit het gezichtspunt van een anonieme eenzame balling die naar Barcelona is teruggekeerd. Het 'verslag' van Cruells, verdeeld over een aantal hoofdstukken in het tweede deel en afgewisseld met Trini's brieven, heeft ook een epistolaire vorm en betreft de brieven die hij, Cruells, aan de broer van Lluís schrijft.

Mede dankzij het gunstige oordeel van de toen nog jonge Juan Goytisolo, die, in zijn eigen woorden, 'voorgoed de verstikkende politieke, literaire en morele sfeer van het

franquistische Spanje' de rug had toegekeerd om zich in Parijs te vestigen, waar hij als *lecteur* van Spaanse literatuur voor Gallimard werkte, werd besloten *Ongewisse glorie* in Franse vertaling uit te brengen in de prestigieuze reeks *Du Monde entier*.

Joan Sales greep deze gelegenheid aan om alle door de censuur geschrapte passages 'terug te plaatsen'. Maar in feite herschreef hij het hele boek, tot wanhoop van de vertaler, die werkend op basis van de gepubliceerde Catalaanse versie geregeld een dikke envelop ontving van Sales met fragmenten die moesten worden toegevoegd, ingelast, verplaatst, veranderd... Om de arme man enigszins te 'ontzien' leverde Sales de nieuwe tekstgedeelten alvast in eigen vertaling aan: *'Vous trouverez donc ces ajoutés: je les ai mis moi-même en français, avec l'aide d'un dictionnaire et celui de ma femme, n'osant pas vous surcharger de travail. J'espère qu'il vous donnera moins la révision de mon français que la traduction de ces mêmes passages ajoutés si je vous les envoie en catalan.'*

In 1962, vier jaar later dan gepland, verschijnt *Gloire incertaine*. Het boek telt nu vierhonderd pagina's. De 'groei' zit 'm vooral in het laatste deel, *Dernières nouvelles*, waarin niet meer wordt teruggeblikt vanuit het jaar 1956, zoals in de eerste versie, maar vanuit 1959. Het boek is dus ook 'meegegroeid' in de tijd. Wat naast het gecompliceerde herscheppingsproces de publicatie vertraagde was dat Sales, tot verbijstering van Gallimard, erop stond dat zijn Franse uitgever het manuscript zou voorleggen aan de censor van de aartsbisdom Parijs teneinde het imprimatur te verkrijgen. Sales vreesde namelijk dat het verschijnen van zijn boek in vertaling onaangename consequenties zou kunnen hebben voor hem in Spanje. In een brief aan Gallimard om zijn merkwaardige verzoek kracht bij te zetten legt hij uit: *'On m'a accablé de grosses injures, "hérétique et immoral" c'est le moins qu'on m'a dit, et l'on arriva à dire à l'éditeur quand*

il insistait pour publier mon roman que "l'auteur se devait déjà considérer assez heureux qu'on ne l'eut pas fusilé".'

Maar tot verbijstering nu van Joan Sales wordt kerkelijke goedkeuring aan de roman geweigerd. De secretaris van de *l'Imprimatur* schrijft: 'Il contient beaucoup de grossièretés et de scènes scabreuses relatives à la guerre civile espagnole; certains hommes d'église et l'épiscopat espagnole y sont jugés d'une manière qui n'est pas équitable. [...] L'examineur se demande si vraiment l'Imprimatur a été donné par un évêque espagnol, étant donné la teneur du livre et l'état des esprits en Espagne.'

Sales' angst was niet ongegrond: na publicatie van *Gloire incertaine* wordt zijn paspoort ingenomen waardoor hij de lezing moet afzeggen die hij in Lyon zou geven.

In Italië toonde ook Rizzoli interesse en zette een vertaalster aan het werk. En ook zij ontving dikke enveloppen van Joan Sales met aanvullingen. De uitgever, bang geworden voor een ongebreidelde toename in omvang, zag af van publicatie.

In 1968 werd *Ongewisse glorie* onderscheiden met de Premi Ramon Llull, die dat jaar was ingesteld door Manuel Lara, oprichter van uitgeverij Planeta. De prijs bestond uit de vertaling in het Spaans. De schrijver maakte voor deze gelegenheid een geheel nieuwe versie van zijn roman met de structuur die we nu kennen: meer dan achthonderd bladzijden, vier delen van ongeveer gelijke lengte, elk geschreven in de eerste persoon, het laatste deel geschreven door hetzelfde personage als het derde deel.

De censuur vooraf was inmiddels vervangen door de *consulta voluntaria*. Er was nu vrijheid van drukpers, maar indien een boek niet eerst ter goedkeuring was voorgelegd bestond de kans dat de hele oplage in beslag genomen en vernietigd werd. Aan een vriendin schrijft Joan Sales: 'Ongewisse glorie is in het Spaans helemaal goedgekeurd, iets dat ongetwijfeld te danken is aan de invloed van Lara. Ik kon het gewoon niet geloven, er staan dingen in waar de

honden geen brood van lusten; volgens mij hebben ze het niet eens gelezen.'

De tweede Catalaanse en de eerste Spaanse editie komen beide uit in 1969 (met een hoofdstuk gedateerd 26 januari 1969: het verhaal is verder 'meegelopen' met de tijd). In het voorwoord verklaart Sales: 'Geen woord zal ik meer toevoegen aan dit boek, de tekst die nu het licht ziet is definitief'.

Nou nee, nog niet helemaal. Twee edities later, in 1971, is de roman alweer gegroeid, met bijna honderd pagina's. En vanaf de vijfde editie, de laatste waarbij Joan Sales zelf betrokken was, wordt *Laatste berichten* omgedoopt tot *De wind van de nacht* en losgekoppeld van de rest. In het voorwoord geeft de schrijver deze verklaring: 'Ik heb besloten het dringende advies op te volgen van Carles Pujol, onovertroffen vertaler en scherpzinnig criticus, en het laatste deel dat is verschenen onder de titel *Laatste berichten* te laten verschijnen onder de titel *De wind van de nacht*, als in feite een aparte roman [...], de roman van een Catalaanse priester die op de tast voortgaat door de lange nacht, de eindeloze tunnel, neurasthenisch en verloren, terwijl hij in het donker de wind van de schizofrenie langs zijn slapen voelt strijken; de geschiedenis van een zieke geest [...]. Ziek van het schandalige "nationaal-katholicisme", van het mysterie van het onrecht dat hij maar niet kan begrijpen [...] Goya zei dat de droom monsters baart. Maar de zieke geest van Cruells, die in de "stinkende duisternis" haar eigen monsters en spoken scheidt, kan zich vastklampen aan de staander van het kruis om te voorkomen dat hij door de wind van de nacht meegevoerd zal worden naar een afgrond zonder contouren: *O crux, ave, spes unica*. Hebben wij, los van de concrete historische gebeurtenissen waar we mee te maken hadden, niet allemaal incingedoken in het holst van een onbegrijpelijke nacht ooit het geloei van die wind naderbij horen komen

en weer horen wegtrekken? Gelukkig hij die zich aan dat weldadige hout kan vastklampen.'

Joan Sales i Vallès werd in 1912 te Barcelona geboren. Zijn vader was een kleine landeigenaar, zakenman, speculant. Zijn moeder kwam uit een familie van grondbezitters en advocaten. Een broer van haar was schrijver, politicus en voorzitter van het provinciebestuur van Barcelona. Het gezin, vijf jongens en een meisje, was zwaar katholiek en Catalaans-nationalistisch. Toen de familie door financiële problemen gedwongen op het platteland ging wonen in het 'stamhuis' van vader, trok Joan in Barcelona in bij een tante die visioenen had en boodschappen uit de hemel ontving – in het Spaans... Tussen 1929 en 1932 studeerde Joan Sales rechten. Meer uit rebellie tegen zijn milieu dan uit overtuiging sloot hij zich aan bij de Partit Comunista Català (en stapte er in 1934 weer uit). Zo leerde hij Nuria kennen. In 1933, toen ze zwanger was, trouwden ze. In deze periode was hij, in zijn eigen woorden, het 'zwarte schaap van de familie' vanwege zijn 'subversieve ideeën' en zijn 'atheïsme'. Al op jonge leeftijd werkte Sales als redacteur en corrector voor de Catalaanse krant *La Nau*, van liberale signatuur. En op zijn negentiende haalde hij het examen voor docent Catalaans.

Op 19 juli 1936 breekt de burgeroorlog uit. Ruim een week later schrijft Sales in een brief aan vrienden buiten Barcelona: 'Jullie hoeven niet in te zitten over ons. Het enige ongemak dat ikzelf heb ondervonden is dat er geen sigaretten meer te krijgen zijn en de post niet meer komt. Maar ik heb net jullie brief ontvangen en een paar pakjes shag weten te bemachtigen zodat ik op dit moment volmaakt gelukkig zou zijn als het niet zo was dat ons ongelukkige land siddert onder de ramp.'

In allerijl werd de Escola de Guerra de la Generalitat de

Catalunya op poten gezet om kader op te leiden voor het leger. Joan Sales meldde zich direct aan. Daar raakte hij bevriend met Enric Usall en Lluís Cruells, die model hebben gestaan voor de personages Soleràs en Cruells.

In 1937 vertrekt Joan Sales als vaandrig naar het front van Madrid, later, inmiddels bevorderd tot majoor, naar het front van Aragon.

Op 26 januari 1939 valt Barcelona. 15 januari schrijft hij aan een vriend: 'Ik heb het voorgevoel dat dit de laatste brief is die ik je nog in vrijheid kan schrijven en God geve dat hij aankomt; daarom zal ik nu mijn hart luchten en zeggen wat ik tot nu toe verzwegen heb en je hierna misschien niet meer zal kunnen vertellen. Tot nu toe heb ik me groot gehouden, dwong ik mezelf te geloven in een overwinning die nu alleen nog door een wonder bewerkstelligd zou kunnen worden. Het *finis Cataloniae* is nabij.'

Medio februari trokken Sales en zijn strijdmakkers in militaire formatie via Coll d'Ares de Pyreneeën over. Zijn vrouw en dochter hadden al een maand eerder de wijk genomen naar Frankrijk. Eind 1939 maakte het gezin vanuit Bourdeaux de oversteek naar de Dominicaanse Republiek. Daar bleven ze ruim een jaar, tot ze papieren kregen om door te kunnen reizen naar Mexico. Duizenden 'intellectuele' Spanjaarden uit het republikeinse kamp volgden dezelfde route.

In 1943 richtte hij daar samen met anderen *Quaderns de l'exili* op, het meest militante tijdschrift van de emigré-gemeenschap. Dragend idee was de vorming van een bataljon Catalaanse vrijwilligers om zij aan zij met de geallieerden te vechten voor de vrijheid. Maar zover is het nooit gekomen.

Tijdens een redactievergadering merkte iemand op dat het lichaam van de ballingen zich in Mexico bevond en hun geest in Catalonië, waarop Joan Sales fel reageerde dat

de scheiding tussen lichaam en geest de dood betekende. In 1948 keerde hij terug.

Hij werkt voor verschillende uitgeverijen en krijgt na verloop van tijd de leiding over het literaire fonds *El Club dels Novel·listes*, dat in 1955 was opgericht en in 1959 wordt ondergebracht in een zelfstandige uitgeverij: Club Editor s.l. Het is een select huis dat slechts zo'n drie romans per jaar uitgeeft, uitsluitend in het Catalaans, oorspronkelijk en vertaald werk. Tot zijn dood in 1983 zal Joan Sales aan blijven als directeur.

Ongewisse glorie heet de eerste Catalaanse roman te zijn die de burgeroorlog toont door het prisma van de overwonnenen. In Spanje wel te verstaan. In Frankrijk en vooral in Mexico, waar veel ballingen hun toevlucht hadden gezocht, waren al veel eerder boeken verschenen die de strijd tegen de 'nationalen' belichtten. Maar is *Ongewisse glorie* wel een roman over de Spaanse Burgeroorlog? Het is een roman over oorlog en liefde, en bij uitbreiding over oorlog, liefde, vriendschap en geloof. De meeste boeken 'over de burgeroorlog' die in de eerste decennia na de bloedige gebeurtenissen verschenen, of ze nu geschreven waren vanuit het perspectief van hen die voor Franco vochten of van hen die tegen de *generalísimo* vochten, of het nu persoonlijke getuigenissen waren of een gefictionaliseerde weergave, verdedigden impliciet of expliciet een zaak – de zaak waarvoor men gestreden had. In *Ongewisse glorie* klinkt echter geen verdediging door. Lange tijd wist men er dan ook niet goed raad mee: vier jonge mensen in republikeins gebied die om het mysterie van het geloof heen draaien – of om het in termen van Kierkegaard te zeggen: die getergd worden door het absurde van het bestaan – tegen de achtergrond van een concrete oorlog... Maar geloof, katholicisme, dat was toch iets van het andere kamp? Inderdaad

stelde de Kerk, of haar gezagsdragers, zich van meet af aan op achter Franco's *Cruzada* (kruistocht). Maar in Catalonië hadden geestelijken een belangrijke rol gespeeld in de emancipatie van de eigen taal en cultuur – en lag de zaak dus ingewikkelder.

Het niet-apologetische aspect is des te opmerkelijker aangezien Joan Sales voor zijn roman rijkelijk heeft geput uit zijn eigen leven en dan vooral de periode dat hij diende in het leger. Hoezeer valt af te leiden uit de bijna zeshonderd pagina's brieven van Sales aan zijn vriend de dichter Màrius Torres, geschreven tussen februari 1936 en november 1941. Talrijke episoden waarvan melding wordt gemaakt in de correspondentie zijn terug te vinden in *Ongewisse glorie*. Bijvoorbeeld de scène wanneer Lluís in het verlaten klooster de 'mummies' aantreft. In een brief gedateerd 5 augustus 1937 en geschreven vanuit het Aragonese dorp Esterqüel (in de roman wordt dat het niet-bestaande Olivell de la Vírgen) doet Sales er uitgebreid verslag van. Echter, het anekdotische van deze 'waar gebeurde geschiedenis' krijgt in de roman een grote symbolische lading: Lluís staat opeens oog in oog met de dood, met het 'macabere' – een van de leidmotieven van de roman. Je zou het kunnen zien als een van de 'staties' die Lluís terugvoeren naar het geloof. Ook de verrekijker van Cruells is zo'n element dat, ontleend aan een triviaal feit de vie – Sales had voor het voltooiën van zijn militaire opleiding een verrekijker gekregen – diepte verleent aan de roman: de verrekijker vormt de schakel tussen het aardse en het hogere. Lluís ontdekt er het kruis van het sterrenbeeld Zwaan mee. Het kruis dat hij op momenten van wanhoop zoekt aan de hemel.

In de briefwisseling tussen Joan Sales en Màrius Torres is poëzie veelvuldig het onderwerp van discussie. Terwijl om hen heen de oorlog woedt, becommentariëren de mannen in alle eerlijkheid elkaars gedichten. Want voordat Joan Sales zich zette aan het componeren van *Ongewisse glorie*

schreef hij poëzie, die verzameld is onder de titel *Reis van een stervende*. Het laatste gedicht dateert uit 1951. Dat deze ader ophield te vloeien heeft wellicht te maken met de situatie in Spanje. Met de overwinning van Franco kwam er op slag een einde aan de autonome status die Catalonië in de tijd van de Republiek had genoten. De eigen taal werd radicaal verbannen uit het onderwijs en uit het openbare leven. Dit had grote gevolgen voor de Catalaanse literatuur, die sinds de tweede helft van de negentiende eeuw een enorme wederopbloei had doorgemaakt. Joan Sales – en met hem vele anderen – probeerde een lezerspubliek (terug) te winnen dat na een stilte van zo'n twintig jaar vervreemd was geraakt van het Catalaanse boek. Vandaar dat hij na zijn terugkeer uit ballingschap zich sterk maakte voor kinder- en jeugdliteratuur om zo een nieuwe generatie vertrouwd te maken met lezen in het Catalaans. En vandaar dat hij, toen hij eenmaal zijn eigen uitgeverij had, alleen romans uitgaf die waren geschreven of vertaald in een taal die aansloot bij 'hoe de mensen spraken'. Toen zijn eigen boek als vijfde titel uitkwam in de reeks *El Club dels Novel·listes* was er bij wijze van waarschuwing een noot vooraf in opgenomen die luidde: 'De auteur van dit boek meent dat literaire genres die pogen milieu's en personages uit onze tijd weer te geven niet mogen klinken als grammaticaoefeningen, maar zich, vooral in de dialogen, dienen te richten naar de levende taal. Wijt dus niet aan onwetendheid of slordigheid het gebruik van vormen die door grammatica's of woordenboeken niet worden geaccepteerd; de auteur doet het BEWUST in al die gevallen waarin de respectievelijke academische vorm gekunsteld of ouderwets zou aandoen. De auteur is van mening dat in elk conflict tussen de grammatica en het leven mensen met een beetje verstand altijd de voorkeur geven aan het leven.' Hiermee zet Sales zich af tegen het artificiële in literaire taal van schrijvers als Eugeni d'Ors, een kunstfilosoof die decennia-

lang grote invloed uitoefende op het culturele landschap in Catalonië, en later in Spanje, en die zich liet leiden door classicistische idealen waarbij vorm en norm voorop stonden. (Ors wordt dan ook niet gespaard in *De wind van de nacht*.) Het Catalaans en het Spaans bestaan naast en door elkaar, toen en nu nog steeds, en door het voortdurende contact vindt er in het dagelijkse spraakgebruik onvermijdelijk osmose plaats tussen beide talen.

De spil van *Ongewisse glorie* is de figuur van Juli Soleràs. De enige van de vier vrienden die geen 'eigen boek' heeft gekregen. De enige van de vier die verdwijnt. Hij wordt tot leven gewekt via de stemmen van anderen. J.S. Joan Sales, Julien Sorel, hoofdpersoon van *Le Rouge et le Noir*, de roman van Stendhal waaraan Sales de titel voor zijn boek ontleende (hoofdstuk XIX opent met een citaat uit Shakespeare's *Two gentlemen of Verona*). Soleràs klinkt in het Catalaans als de vergrotende trap van *sol*: alleen. Hij is de eenzame – ongrijpbaar, onvindbaar – die rusteloos als de Wandelende Jood rondwaart in het oorlogsgebied en opdoemt als je dat het minst verwacht. Is hij misschien een hypothese, vraagt Lluís zich af. Met andere woorden: bestaat hij wel? Of is hij de samenballing, de projectie van de existentiële wanhoop van de anderen? Trini bekeert zich tot het katholicisme; Lluís drijft weg van het geloof en conformeert zich er weer aan; Cruells raakt zijn God kwijt en hervindt Hem. Soleràs is de enige die niet 'beweegt': Kon ik maar ophouden te geloven, verzucht hij ergens. Hij schreeuwt en tiert tegen de hemel, daagt het universum uit. In zijn mond, wordt gezegd, nemen de geloofswaarheden de meest irritante vormen aan. Als zijn tante en de tante van Cruells de zoet-kwezelige vroomheid belichamen, belichaamt hij de stekend-vertwijfelde vroomheid – die van een cactus, van de *cactus solerassus*. Voor hem is het kruis

van Christus het kruis der overwonnenen, het kruis van de mislukking – en dat wil hij dragen.

Ongewisse glorie biedt een breed spectrum aan geloofsleven: het mystieke (Soleràs' tante), het wonderdadige (doctor Gallifa), het dienende (Lluís broer), het bars-vaderlijke (de bisschop), het opstandige (de jonge seminaristen). De sfeer en omstandigheden waarin de doop van Trini en haar kind plaatsvindt doet denken aan de vroegchristelijke catacomben. Wanneer de oude Milmany, de enige uit het 'rode kamp' die er goed vanaf komt, in de slaapkamer van zijn dochter voor het kruisbeeld staat, klinkt zijn commentaar alsof hij diep in zijn hart een christenanarchist is. En de Cruells die als pastoor onder arbeiders wil gaan werken in een voorstad geeft blijk van een sociaal bewogen idealisme dat lijkt geboren uit verzet tegen de egocentrische en instrumentele religiositeit van zijn tante en haar neef monseigneur Pinell de Bray.

Joan Sales was een groot bewonderaar van Dostojevski en vertaalde voor zijn eigen uitgeverij (uit het Frans) *De gebroeders Karamazov*. Juli Soleràs, de verontrustende provocateur, en in mindere mate de neurasthenicus Cruells en de freak Lamoneda, zijn karakters die ontsnapt lijken aan de portrettengalerij van de grote Rus. En misschien is Soleràs ook wel enigszins gemodelleerd naar de Griekse schrijver Nikos Karantzakis – gelovig en atheïst, humanist en anarchist – van wie Sales (eveneens uit het Frans) de roman *Christus opnieuw gekruisigd* vertaalde, voorzien van een zeer uitvoerige inleiding. En Karantzakis studeerde weer filosofie bij Henri Bergson, aan wie het motto van *De wind van de nacht* is ontleend.

Voegen we hierbij andere namen waaraan de tekst is 'opgehangen': Chesterton, Simone Weil, Jean Lacroix, dan ontstaat er een context van christelijk existentialisme. Van een post Vaticanum II-katholicisme waartoe Joan Sales zich erg aangetrokken voelde.

Ma jeunesse ne fut qu'un tenebreux orage, dit vers van Baudelaire, dat Sales vaak citeerde, lijkt de grondtoon aan te geven van *Ongewisse glorie*. Vier studenten wier jeugd samenvalt met het begin van een nieuw tijdperk: de Republiek, de autonomie van Catalonië. Er ontstaan vriendschappen, er ontluiken liefdes, er worden idealen omarmd en weer losgelaten. Hart en ziel zijn in beroering tegen de achtergrond van eerst een turbulent politiek toneel en later een tragische oorlog.

De 'Diplodocus', de lachwekkende eigenaar van de slagrij waar in de kelder jongeren bijeenkomen om te 'conspireren', is een flauwe schaduw van een eerdere revolutionaire periode, door de tijd opgeslokt en ineengeschrompeld tot een voetnoot in de geschiedenis. Hiermee lijkt Sales het contrast aan te willen geven tussen het leven in het hier en het nu, van een absolute betekenis voor het individu, en de futiliteit van het menselijk bestaan afgezet tegen de onbevattelijke eeuwigheid. Het personage van Trini is geïnspireerd op Sales' vrouw, die filosofie studeerde. In het boek is dat geologie geworden, een vakgebied dat een veel beeldender metaforiek biedt voor bespiegelingen over de nietigheid van de mens.

In de eerste twee delen van *Ongewisse glorie* – dagboek en brieven – lopen de gebeurtenissen bijna gelijk op met het verhaal, wat er een grote dynamiek aan verleent. Het derde deel – autobiografisch verslag – is een terugblik, gedrenkt in nostalgie, nadat er twintig jaar zijn verstreken. Boven dit triptiek gloort het licht van de *tenebreux orage*, hoe dramatisch de belevenissen ook zijn. In *De wind van de nacht* is de sfeer totaal omgeslagen. Er zijn weer bijna twintig jaar voorbij. Maar de focus is verlegd. De lange, naargeestige naoorlogse periode – de tunnel waaraan geen einde lijkt te komen – is nu zelf het onderwerp. Het licht is duisternis geworden. Vriendschap omgeslagen in eenzaamheid. Liefde verloederd tot omgang met hoeren. De burlleske

humor verdwenen. En de metafysisch angehauchte anti-held Soleràs heeft zijn plaats moeten afstaan aan de door en door materialistische griezel Lamonedà (la moneda = de munt). Pas als hij is doodgeslagen met de roestige stang van het kruis (de negatieve spiegeling van het primitieve houten kruis boven het altaar in het kerkje verderop) is de lange, moeizame louteringsweg voltooid en hervindt Cruells definitief zijn verrekijker om te kunnen turen naar de sterren, aan de hemel, zoals hij aan het front zo vaak deed – alleen of in gezelschap van zijn vriend:

*Ik heb U altijd gezien, aan de verste einders, meer verheven
dan een Tè Deum voor Cesars, dan het wierook voor
Kajefassen.*

*Ik heb gedwaald, op de vlucht, tot ik geen stap meer kon geven;
alle wegen waren getekend door het spoor van Uw passen!*

(De laatste verzen van het laatste gedicht uit *Reis van een stervende*, opgedragen ‘Aan de soldaten gesneuveld voor het Vaderland’.)

Adri Boon

Aeterne pungit, cito volat et occidit

Castel de Olivo, 19 juni

Mijn gezondheid is uitstekend, maar ik mok als een ziekelijk kind.

Ik zal je besparen wat ik allemaal te verduren heb gehad in de tijd dat ik diende bij een divisie die me niet beviel. Het lukte me een andere bestemming te krijgen, ik ging er vol illusies heen... en opnieuw werd ik door alles overvallen.

Ik dacht dat ik er Juli Soleràs zou treffen. Mij was gezegd dat hij in het veldhospitaal lag, gewond of ziek, maar hij bleek alweer op de been te zijn. En geen enkel bekend gezicht onder al diegenen die sinds het uitbreken van de oorlog aan mijn oog voorbij zijn getrokken.

De luitenant-kolonel die het bevel voert over de eerste brigade onderwierp me aan een streng verhoor over de redenen waarom ik zo lang op me had laten wachten. Logisch, gezien het verschil tussen de datum van bevel tot vertrek en het moment dat ik me meldde; hij nam genoegen met mijn simpele verklaring: keelontsteking. Maar toch stak die ontvangst me. Verwachtte ik soms met open armen ontvangen te worden? We weten niets van de anderen, en ze kunnen ons ook weinig schelen, maar we willen wel dat zij óns door en door kennen. Onze hunkering om begrepen te worden kan slechts vergeleken worden met onze lusteloosheid om wie dan ook te begrijpen.

Want – dat wil ik je niet onthouden – de mensen die ik hier om me heen heb laten mij volledig koud. Waren ze tenminste maar onaardig!

Goed beschouwd had de luitenant-kolonel alle redenen om mij te wantrouwen. Een luitenant die dient in een gevechtseenheid en zich laat sturen naar een andere eenheid die zich aan het reorganiseren is, zodat hij weken of misschien wel maanden ver van de frontlinie zal zijn, kan makkelijk aanleiding geven tot malicieuze commentaren. Binnen een reguliere brigade kan men zich niet voorstellen wat een hel de geïmproviseerde brigades zijn, met al die lui die zijn ontsnapt uit de gevangenis of het gekkenhuis en die geleid worden door krankzinnige luchtfietzers. Je moet het elf maanden hebben meegemaakt, zoals ik.

Ik denk aan de muildieren, overdekt met wonden en plekken als gevolg van het schuren van het tuig; de enorme berusting van die zigeunerbeesten doet me denken aan de hemel bij het vallen van de avond. Dag in dag uit heel dat rondzwervende volk meeslepen over wegen waar geen einde aan komt, zonder een sprankje hoop op rechtvaardigheid. Want wie zal zo'n beest recht doen? Het nageslacht?

Het leven schuurt ons kapot, zoals het tuig de vacht van een muildier. Soms vraag ik me vol afschuw af of de wonden die het leven ons toebrengt niet net zolang zullen duren als het leven zelf. Of langer nog. Deze elf helse maanden...

Hij ziet ernaar uit dat ik zal worden ingedeeld bij het vierde bataljon, dat nog helemaal op poten gezet moet worden. Ondertussen zal ik de verveling moeten zien te verdrijven in dit dorp, een gat – ik heb je zoveel te vertellen! Jouw woorden troosten me; mijn brieven zullen je echter nooit bereiken. Ontken het maar niet, je walgde evenzeer van onze familie als ik, en jij bent broeder geworden om dezelfde redenen als waarom ik anarchist ben geworden. Daarin vergiste oom zich niet.

20 juni

Toen ik opstond, leek het leven me weer waard om geleefd te worden. En wel omdat ik nu een plek helemaal voor mezelf heb. Ik ben ondergebracht op de zolder van een boerderij met een balkon dat uitziet op de moestuin. Midden in de tuin flonkert een rivier, de Parral. Liggend op mijn bed onder het schuin aflopende dak zie ik de kromgetrokken, roodachtige spanten – van denne- of cederhout – en de betengeling van riet waartussen de dakpannen te zien zijn; de vloer is niet betegeld en wanneer je erover loopt voel je hem onder je voeten doorbuigen. Op de muren zijn sporen te vinden van heel wat andere officieren die hier voor mij ingekwartierd hebben gezeten. *De meisjes in dit dorp zijn knap*, staat met potlood geschreven boven het hoofdeinde van het bed. Een diepzinnige gedachte; ik heb nog geen tijd gehad om vast te stellen of die gedachte, behalve diepzinnig, ook waar is. Er zijn nog veel meer van dergelijke opschriften, allemaal over het vrouwelijke element van het dorp, maar die zijn lang niet zo kernachtig. Bij sommige staat een tekeningetje, zo schematisch dat het wel een strategische kaart lijkt.

Al met al, van geen enkel belang. Elke ochtend komt door de balkondeuren de zon binnen, tot achter in de kamer, en dat verandert alles; met het licht komen ook de uitwasemingen van de tuin binnen, van afgesneden esparcette, verse mest, andere geuren die moeilijk te benoemen zijn. Mijn zolder heeft een eigen lucht: in betere tijden werden er konijnen gehouden. Die lucht hindert me geenszins, integendeel, ze houdt me gezelschap.

21 juni

Ik ben naar Parral del Río gegaan; Juli Soleràs zou er te vinden zijn.

Het dorp ligt in puin, er woont niemand meer. Niet ver er vandaan is een ingegraven stelling met een paar mitrailleursnesten, van gewapend beton, bemand door zijn compagnie. Maar hij was er niet. Ik werd ontvangen door een luitenant die dienst doet als compagniecommandant: dik in de veertig, opzichtige jagerslaarzen, zware tred, een s-vormige pijp die zijn mond niet verlaat. Zijn gitzwarte Mongoolse spleetoogjes nemen je heimelijk op met een schuine blik en dringen door tot het merg van je botten terwijl de man als een lobbjes aan zijn pijp lurkt alsof er niets aan de hand is.

‘Ben je een vriend van hem?’

‘Ik ken hem al jaren. We hebben samen op school gezeten en daarna waren we studiegenoten.’

‘Kennis is belangrijk.’ Hij slist op een rare manier, vast het gevolg van een kunstgebit. ‘Ik houd van mannen die hebben gestudeerd. Daarom ben ik pedel geworden bij de faculteit Exacte Wetenschappen. Wetenschap heeft me altijd aangetrokken. Ik was vijfendertig, te oud om nog langer bij het vreemdelingenlegioen te blijven. Dat is iets voor jonge mannen die onder moeders rokken vandaan willen. Ik zal je zeggen dat ik het nog steeds mis, dat wel; sommige meisjes in Afrika vergeet je niet snel... Maar het hoort niet, zo over jezelf te praten; bescheidenheid is een schone zaak. En eerlijk gezegd, Afrika is eigenlijk niks gedaan: geen hygiëne en geen cultuur! Een leerstoel pedel is verkieslijker, heus waar.’

Ik verzin niets, hij zei echt ‘leerstoel’ zonder met zijn ogen te knippen. Door zijn kunstgebit klinkt het woord als een geluid dat een watervogel zou produceren als zo’n dier kon praten. Het schijnt dat hij toen hij eenmaal de leerstoel

pedel in de wacht had gesleept zich verplicht voelde 'een herderlijk bezoek te brengen' (letterlijk zijn woorden) aan alle dorpen en gehuchten van Vall d'Aran op zoek naar een eerste liefde – reden om zijn toog aan de wilgen te hangen want dit voorbeeldige leven was uiteraard op het seminarie begonnen. Onze man was met ferme pas het pad van de wetenschap en het heilige huwelijk ingeslagen, zo'n zeven jaar geleden al. Maar ik was naar Parral del R  o gegaan om iets over Soleràs te weten te komen, niet over het leven en de wonderen van luitenant-kapitein Pic  .

'Soleràs? Dat is een heel verhaal. Niet dat hij gedegradeerd is, maar hij is zo'n raar sujet dat je hem geen enkele verantwoordelijkheid kan toevertrouwen. Ik heb hem opgedragen de boekhouding van de compagnie te doen.'

'De boekhouding?'

'Ga mee naar het bad, dan zal ik je onderweg het mysterie uit de doeken doen. Je zou het hoe dan ook te weten komen. Iedereen van de brigade kent het verhaal van *De hoorns van Roelant*.'

Al kletsend liepen we naar de rivier, die tussen drie, vier rijen eeuwenoude populieren stroomt. Luitenant-kapitein Pic  , die – zoveel is wel duidelijk – zowel hygiëne als cultuur hoog in het vaandel draagt, heeft met zakken klei een aanzienlijk bassin laten maken. Het water is zo'n twee armen diep. Hij noemt het – letterlijk zijn woorden – een 'hygiënische installatie'. Er lagen zo'n twintig soldaten poedelnaakt in de zon. Toen ze ons zagen aankomen gingen ze in rijen van vier in de houding staan. Het was een opmerkelijk, zeg maar gerust, grotesk gezicht. Pic   riep heel ernstig de namen af; er ontbrak een man en hij informeerde naar de reden: 'Hij is naar het hospitaal van de brigade, voor een klisma.' (Omdat deze mitrailleurcompagnie bij geen enkel bataljon hoort, gaan de mannen naar de arts van de brigade als ze een dokter willen spreken.) 'Ingerukt

mars!’ Na deze kreet van de luitenant-kapitein doken de twintig mannen zonder vijgenblad het zwembad in.

‘Als ik ze niet het mes op de keel zet, zouden er heel wat zijn die zich hun hele leven niet een keer zouden wassen, de viespeuken. Ik ken mijn eigenheimers. Kom, kleed je uit.’ Hij was al bezig. ‘Hier dragen we geen lendendoekjes. Schaamdelen – wat een flauwekul! We zouden ons meer moeten schamen als we ze niet hadden. Ik wil een eind maken aan luizen en pornografische romans, de twee plagen van de oorlog, zoals Napoléon al zei.’

Toen we in het gras lagen te zonnen vertelde hij het verhaal van Soleràs.

‘Een goed opgeleide jongen, daarom wilde ik hem bij de compagnie hebben, maar smerig als een varken. Ik kan me niet herinneren dat hij zich heel de tijd dat hij bij mij is één keer heeft gewassen. Dreigen helpt niet, je weet nooit waar hij mee aan komt. Hij had de leiding over een nest, een heel eindje van de andere nesten vandaan; slordig als hij is had hij niet de belletjes aan het prikkeldraad bevestigd. In een mistige nacht knipte de vijand er met een snoeischaar een gat in. ’s Morgens vroeg voerden ze een verrassingsaanval uit. De soldaten sloegen in paniek op de vlucht. Soleràs bleef alleen achter. Men moet hem nageven dat hij, bijziend als hij is, van geen ophouden wist. Hij ging achter een van de mitrailleurs zitten en schoot op de fascistten dat het een lust was.’

‘Helemaal alleen?’

‘Met zijn ordonnans en twee van de mannen die het stuk geschut bedienden. De weggevluchte soldaten kwamen terug; de rust keerde weer en ik was al begonnen aan een rapport waarin ik voorstelde hem te bevorderen tot luitenant. Maar toen, hou je vast, volgde er een tweede aanval, de soldaten verdedigden zich kranig, maar nu was het Soleràs die hen in de steek liet!’

‘Wat bedoel je?’

‘Na lang zoeken werd hij gevonden in een grot. Hij zat er stiekem een pornografisch boek te lezen dat hij schielijk in zijn zak stopte toen hij ons zag.’

‘Hoe weet u dat het een pornografisch boek was?’

‘Door het plaatje op de kaft. Het is een boek met plaatjes. En daarbij kent iedereen van deze brigade het: *De hoorns van Roelant*. Er zijn er die het uit hun hoofd kennen! Moet je nagaan... Hij had eigenlijk tegen de muur gezet moeten worden. Maar wie zou het hebben durven doen? Hem eerst bevorderen en daarna fusilleren. Zo’n goed opgeleide jongen...’

Van Parral del Río naar Castel de Olivo is het acht kilometer; een heerlijke wandeling langs de rivier, stroomafwaarts. Ik voelde me gelukkig in die stilte, in die eenzaamheid. Vlak voordat ik bij de dorsvloeren aan de rand van het dorp was, ging ik even zitten tegen een enorme walnotenboom, misschien wel de grootste die ik in mijn leven heb gezien; ik at een paar noten. Ze waren eigenlijk nog te vers: mijn vingers zagen helemaal geel en roken bitter, alsof ze in aanraking waren geweest met een farmaceutisch goedje; o hoe verrukkelijk om op je vingers, in je mond de helende bitterheid van de natuur te ervaren.

Het werd al laat. Verscholen in het dichte lover van de notenboom zong een wiclewaal. Soms zag ik hem even, als een gele bliksemschicht. Met zijn kop boven het water uit oefende een kikker schuchter de enige toon van zijn fluit. De bries deed de rietpluimen wiegen en Venus aan de horizon leek de glazen traan op de wang van een barokke mater dolorosa. Maar wie naar Castel de Olivo gaat om er het Verloren Paradijs in barokke setting te vinden komt bedrogen uit. Het landschap van zuid-Aragon is smartelijk maar zeker niet barok. Omdat ik er nog nooit eerder geweest ben, is alles nieuw voor me. In tegenstelling tot wat men vaak denkt is het compleet anders dan Castilië, waar ik het grootste deel van de laatste elf maanden heb door-

gebracht. De eerste dagen voelde ik me er verloren, tot ik ontdekte dat dit landschap niet behoort tot de ruimte maar tot de tijd, het is dan ook eigenlijk geen landschap maar een moment. Zo moet je ernaar kijken, als naar een moment, zoals je een vluchtig moment recht in de ogen kijkt.

Als je eenmaal het geheim ervan hebt ontdekt, wil je het voor geen ander landschap van de wereld meer ruilen.

Een andere avond, tijdens een andere glorieuze zonsondergang boven de eindeloze steppe, ontdekten we in de verte een weelderig dal. Na al die dagen troffen we eindelijk een burger aan; eentje, maar wat voor een! Misschien een gek, vast een spook. Een groot gebouw stond verborgen tussen esdoorns en laurierbomen, tussen magnolia's en levensbomen; dat park en dat gebouw waren zo onverwacht opgedoemd dat we dachten dat het een luchtspiegeling was. Van de burger hoorden we dat het om een kuuroord ging; er was daar een beroemde bron met mineraalwater. We gingen als betoverd naar binnen. Het was een soort uit zijn krachten gegroeid Zwitsers chalet met alles erop en eraan alsof er werd gewacht op de gebruikelijke gasten, maar er was natuurlijk niemand, alleen hij.

Alleen in de eetzaal stond een keurig geklede man van middelbare leeftijd achter de toog; hij toonde geen enkele verbazing, alsof hij op onze komst had gerekend.

'Komt u verder, alstublieft.'

Hij was hartelijk en heel beleefd; de tafels waren gedekt, met borden en bestek; servies, zilverwerk en glazen, alles was van goede kwaliteit, net zoals het tafellaken en de servetten. Het betrof een luxueus kuuroord dat vroeger beroemd was; wij keken elkaar zwijgend aan, verbijsterd over de orde, de netheid, de luxe. Door een groot raam was het park te zien, dicht en donker in het laatste schijnsel van die dag. Toegevend aan de nadrukkelijke uitnodiging van die man gingen we zitten, verdeeld in groepjes van vier of vijf per tafel. De man deed de lampen aan; het elektrische licht in die omstandigheden kwam op ons over als pure magie; hij vertelde dat de stroom daar ter plekke werd opgewekt door een waterval en hij weidde lang uit over de turbine en het hele mechanisme. Picó, die naar de man keek en toen naar mij, schudde zijn hoofd en kon een lach niet onderdrukken:

'Elektriciteit van eigen oogst!' zei hij, maar hij zweeg

meteen: de herinnering aan de commandant was te droevig voor ons; wij zaten allemaal erg bedeesd in onze voddige plunje, omringd door de elegantie van de eetzaal: we beseften opeens dat we een baard van vele dagen hadden en dat onze gescheurde overhemden stijf stonden van de opgedroogde transpiratie en dat ons haar en onze oksels vol luizen zaten; we beseften opeens dat we vreselijk stonken naar zweet. Maar die man had niets in de gaten: 'Eet heren, alstublieft, doe alsof u thuis bent.'

En hij sprak Catalaans! Dat een burger tegen ons sprak in het Catalaans verhoogde alleen nog maar het onwerkelijke van dat alles.

'Eet,' herhaalde hij. 'Het servies is nationaal, het menu republikeins.'

Het was de eerste keer dat we iemand 'nationaal' hoorden zeggen in plaats van 'fascistisch'. Natuurlijk kwam het menu niet, het bestond niet; dat moet de reden zijn geweest waarom de eigenaar van het kuuroord sprak over 'republikeins menu'. Picó gaf het teken: we haalden uit onze rugzakken de broden die kneppelhard waren en de zwarte verschrompelde olijven en de man nam plaats aan de tafel waar Picó en ik zaten en at mee van onze mondvoorraad. Hij had honger als een paard en praatte op een onsamenghangende manier, hoewel op hoogdravende toon. Zowel wij als de soldaten hadden al het weinige eten dat we bij ons hadden op tafel gelegd, alle droge broden en alle olijven die nog over waren. En we waren zo verbijsterd dat we daar zaten te eten, aan de keurig gedekte tafels, dat we in stilte de harde hompen brood en de olijven als geitenkeutels verorberden, elkaar perplex aankijkend. Ineens werd dat bizarre diner onderbroken door een groot kaliber granaat die in het park ontplofte; even later volgde nog er nog een, en nog een en nog een.

'Vier: een complete batterij van 15,5,' zei Picó. 'Doet u alstublieft het licht uit.'

Maar de man schonk geen aandacht aan die woorden, hij bleef op beleefde toon tegen ons praten, alsof hij ons aanzag voor welgestelde mensen die regelmatig in het kuuroord logeerden.

‘Ik heb niets te vrezen, weet u.’ En hij glimlachte met een ondefiniceerbare glimlach. Wij deden snel onze rugzakken om voordat de tweede batterij van vier granaten zou worden afgeworpen, die wel eens precies op het Zwitserse chalet terecht zou kunnen komen.

‘Kom met ons mee,’ zei Picó tegen de eigenaar, maar de man bleef staan bij de ingang van de eetzaal die helemaal verlicht was, op het bordes met drie treden dat uitkwam op het park:

‘Gaat u maar, heren, gaat u maar, doe alsof u thuis bent,’ herhaalde hij zeer vriendelijk. ‘Doe alsof u thuis bent, heren.’

Picó keek me perplex aan terwijl een tweede reeks explosies te horen was, deze keer aan de andere kant van het kuuroord. In het dichtbegroeide aardedonkere park wachtten de soldaten op orders van de kapitein. De colonne zette zich in beweging; de gerant stond nog altijd bij de ingang, in het volle licht, en zwaaide ons uit.

‘Goede avond, republikeinen. Vergeet het niet: het servies nationaal, het menu...’

Hij kon zijn zin niet afmaken: de derde lading viel midden op het gebouw en met een verschrikkelijke dreun vlogen ruiten, dakpannen en muren door de lucht; het licht bleef evenwel branden en wij haastten ons weg van het chalet. We hoorden nog de stem van de man die ons na dat oorverdovende kabaal toeriep:

‘Zit maar niet over mij in, ik ben van de andere partij, niet van jullie partij, mij zullen ze geen haar krenken!’

Opnieuw vier explosies en nu donderde alles wat er over was van het chalet in elkaar, en op de plotselinge complete duisternis volgden na een paar tellen het schijnsel en het

loeien van de brand. Dat alles verdween snel achter ons; we bevonden ons opnieuw midden op de kale steppe. Het was een maanloze nacht, koud en verkwikkend; het kuuroord en zijn eigenaar, die samen de lucht in waren gevlogen, waren snel vergeten; de volgende avond, nadat we de hele dag verscholen in een ravijn hadden geslapen, stuitten we op een boerderij.

Hij leek verlaten, wat in de gegeven omstandigheden niet meer dan logisch was. We gingen op zoek naar voedsel; in de voorraadkast – o wat een vreugde, een ham, een groot stuk spek en vier dikke worsten hangend aan de balken van het plafond; in een hoek stond een groot vat olie waarin stukken gepekeld varkensvlees dreven. Picó gaf bevelen, de buit moest eerlijk verdeeld worden. Ik trad op als secretaris. Toen we bezig waren het vat, dat erg groot was, met zijn viereen naar buiten te dragen en we bij de voordeur van de boerderij waren, waar we de inhoud wilden verdelen onder de honderd mannen, kwam ze tevoorschijn.

Stomverbaasd zetten we het vat op de grond neer. Het was nog maar een meisje, misschien veertien jaar, lang en heel mager, met heel donkere ogen en haren. Ze droeg zwarte kleren. Roerloos op de overloop van de stenen trap die naar het woonhuis leidde keek ze ons van daarboven zwijgend aan met een verwijtende blik; ze hield een olielamp in haar hand en dat zwakke licht scheen vol op haar gezicht, dat opdoemde in het donker.

‘Schamen jullie je niet?’

Haar stem leek van heel ver te komen; ze sprak in het Catalaans, net als de man van het kuuroord; in het Catalaans van Aragon. Wij stonden als betoverd aan de grond genageld en luisterden.

‘Lafaards, jullie kunnen ons niet verdedigen en dan komen jullie ons ook nog beroven? In dit gebied dat jullie zouden moeten beschouwen als jullie eigen land? We hebben op jullie gewacht als op onze broeders, en ten slotte kwamen

jullie dan. Maar wat hebben jullie gedaan? Waar is de heilige Maagd, waar zijn de heiligen? Tot wie moeten we nu bidden, ellendelingen? Iedereen vlucht voor jullie als voor de pest; ik ben alleen op de boerderij. Jullie kunnen alles stelen, jullie zijn met een heleboel, ik ben alleen...'

Die nacht liepen we verder met een lege maag.

Kort voordat het licht werd kwamen we bij een bredere rivier dan elke andere die we tot dan toe waren overgestoken. We wisten het toen nog niet: het was de Cinca. Picó wilde niet stroomopwaarts gaan kijken of er een brug te vinden was, 'want nu,' zei hij, 'moeten we meer dan ooit bruggen en wegen vermijden, die brengen ons alleen maar dichterbij het nieuwe front.' Terwijl we probeerden al wadend, met het water tot aan onze kin, naar de overkant te komen, zagen we van beide kanten andere groepen mannen aankomen; kleine groepjes afgedwaalde soldaten die net als wij waren gestuit op die paar kilometer waar de rivier doorwaadbaar was. Het zien van andere Catalaanse troepen na zoveel dagen beurde ons op; we waren niet meer alleen op de wereld! Het woest stromende water voerde een muilezel en een paar mannen mee. De andere oever zag er hoog en steil uit.

Het was daar, toen we de Cinca eenmaal waren overgestoken, dat we ten slotte manschappen aantroffen die zich verschanst hadden; daar, boven op die hoge oever. Ze hadden een verschaning geïmproviseerd met prikkeldraad en een paar mitrailleursnesten om de vijand op die doorwaadbare plek de pas af te snijden; het was de eerste linie van loopgraven die we zagen na drie weken in ons eentje te hebben rondgedoold. We hoorden dat achter die geïmproviseerde verdedigingslinie ons leger begonnen was zich te hergroeperen, zich te organiseren, ter voorbereiding van het tegenoffensief; de verspreide groepen die arriveerden, net zoals onze groep, werden inderdaad weer opgenomen en toegevoegd aan de nieuw geformeerde eenheden.

We zagen een heel groot dorp op een heuvel op zo'n drie kilometer achter de loopgraven, in oostelijke richting; een oude kerk stak erboven uit met een toren die wel een donjon van een kasteel leek. Dat alles tekende zich zwart af tegen de hemel in het oosten, die een goudkleurige gloed begon te krijgen als de achtergrond van een altaarstuk. Op de kerktoren was een ooievaarsnest; met de telescoop kon ik het goed zien, zo groot als een karrewiel. De vader en de moeder vlogen af en aan, van de rivier naar het nest en van het nest naar de rivier; ze hadden in hun snavel vissen die zwiepend met hun staart schitterden in de eerste zonnestralen en die door het kroost gulzig werden verzwolgen.

'Het is lente,' zei Picó. 'De lente is aangebroken. Ooievaars zijn de eerste vogels die wegtrekken en de eerste die weer terugkeren. Nu begint het lekkere weer.'

Ik dacht aan de ooievaars waar Lluís en ik aan het einde van de zomer naar hadden keken, toen ze zich klaarmaakten om aan de trek te beginnen. Wat was er sindsdien veel gebeurd!

Op een middag, toen er niet werd gevochten aan het front (de vijandelijke aanval was ten slotte afgeslagen), ging ik naar dat dorp. Het wemelde er van soldaten afkomstig van de meest uiteenlopende brigades en divisies die hun eenheid kwijt waren, en van burgerbevolking, vooral boeren, die gevlucht waren uit de zone waar het offensief had plaatsgevonden. Dat alles vormde een warrige wereld die samenkwam rondom het dorp; ze sliepen in geïmproviseerde barakken, in grotten of onder de blote hemel, ouden van dagen, vrouwen en kinderen, gewonden en zieken. Ze waren beschoten en gebombardeerd vanuit de lucht terwijl ze met hun karren wegtrokken; arme mensen, ze waren onkundig van de meest elementaire regels van het camoufleren. Ze liepen voort in het volle daglicht zonder enige voorzorgsmaatregel, steeds over wegen, dwars door vlak gebied zonder bomen; ze hadden een spoor achter-

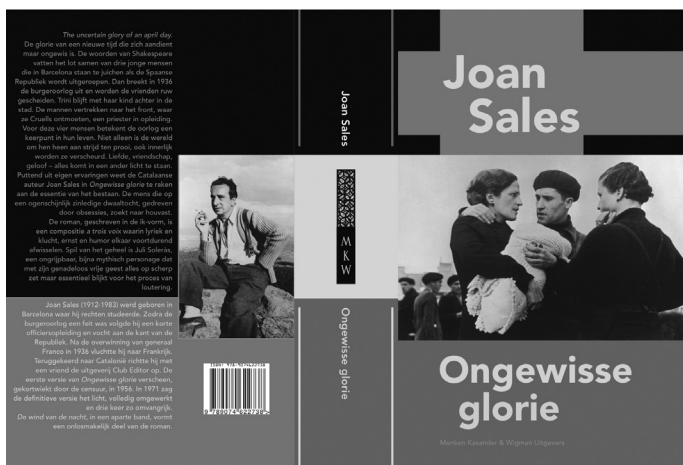
gelaten, zeiden ze, van kapotgeschoten karren, van knollen met opengescheurde buiken, van lijken, van zieken die niet meer verder konden.

Wat een ellende, mijn God. Ze leefden van de restjes van de soldatenrats.

Picó had het nooit meer over Lluís; zijn naam werd vermeden. Waarom zouden we over hem spreken? Een oude vrouw uit Castel de Olivo herkende me; ze stond met vele anderen in de rij voor de militaire keuken te bedelen om een bord soep.

‘We zagen luitenant don Luisico de dag voordat heel deze toestand begon,’ zei ze. ‘Hij zag ons niet eens, hij zag niemand; hij had een vrouw bij zich in zijn wagen, met een deken om zich heen geslagen, ze leek wel Onze-Lieve-Vrouw van Smarten. Ze reden door Castel zonder te stoppen; ze sloegen de weg in naar Olivél de la Virgen.’

Olivél was de eerste dag van het offensief gevallen, enkele uren nadat de strijd was begonnen. Er was amper verzet geboden.

The uncertain glory of an april day.
De glorie van een nieuwe tijd die zich aandient
maar ongewis is. De woorden van Shukaspere
vatten het lot samen van drie jonge mannen
die in Barcelona staan te juchten als de Spaanse
Republiek wordt uitgeroepen. Dan breekt in 1936
de burgeroorlog uit en worden die vrienden ruzie
geschieden. Toen blijft met haar kind achter in de
stad. De mannen vertrekken naar het front, waar
ze Cruells ontmoeten, een priester in opleiding.
Nooit deze vier mannen herontdekt de oorlog een
keerpunt in hun leven. Niet alleen is de wereld
om hen heen aan strijd ten prooi, ook innerlijk
worden ze verscheurd. Liefde, vriendschap,
gehoof - alles komt in een ander licht te staan.
Putend uit eigen ervaringen weet de Catalaanse
auteur Joan Sales in 'Ongewisse glorie' te raken
aan de essentie van het bestaan. De mens die op
een ongemakkelijk zinnelijke dwaalocht, gedreven
door obsessies, zoekt naar houvast.

De roman, geschreven in de ik-voorn, is
een compositie a trais voor waarin lyrik en
kluich, ernst en humor elkaar voortdurend
afwisselen. Spil van het geheel is Juli Soleriks,
een ongrijpbare, bijna mythisch personage dat
met zijn gemiddelde visie eerst alles op z'n
zijde maar essentieel blijft voor het proces van
houdering.

Joan Sales (1912-1983) werd geboren in
Barcelona waar hij rechten studeerde. Zelfs de
burgeroorlog een het was volgde hij een korte
officiersopleiding en vocht aan de kant van de
Republiek. Na de overwinning van generaal
Franco in 1936 vluchtte hij naar Frankrijk.
Teruggekeerd naar Catalonië richtte hij met
een vriend de uitgeverij Club Editor op. De
eerste versie van 'Ongewisse glorie' werd
gepubliceerd door de censuur, in 1956. In 1971 zag
de definitieve versie het licht, volledig ongewaakt
en drie keer zo omvangrijk.
De wind van de nacht, in een aparte band, vormt
een onlosmakelijk deel van de roman.

Joan Sales

XXXXXXXXXX
M W W

Ongewisse glorie

Joan Sales

Ongewisse glorie

Marian Kasander & Willem Olyfferen

Joan Sales: *Ongewisse glorie*
Roman in de Spaanse Bibliotheek
Uit het Catalaans vertaald met nawoord door Adri Boon
ISBN 9789074622738 NUGI 302
Twee delen, 632 en 280 pagina's, samen verpakt in plastic folie
Euro 49,50

The uncertain glory of an april day.
De glorie van een nieuwe tijd die zich aandient
maar ongewis is. De woorden van Shukaspere
vatten het lot samen van drie jonge mannen
die in Barcelona staan te juchten als de Spaanse
Republiek wordt uitgeroepen. Dan breekt in 1936
de burgeroorlog uit en worden die vrienden ruzie
geschieden. Toen blijft met haar kind achter in de
stad. De mannen vertrekken naar het front, waar
ze Cruells ontmoeten, een priester in opleiding.
Nooit deze vier mannen herontdekt de oorlog een
keerpunt in hun leven. Niet alleen is de wereld
om hen heen aan strijd ten prooi, ook innerlijk
worden ze verscheurd. Liefde, vriendschap,
gehoof - alles komt in een ander licht te staan.
Putend uit eigen ervaringen weet de Catalaanse
auteur Joan Sales in 'Ongewisse glorie' te raken
aan de essentie van het bestaan. De mens die op
een ongemakkelijk zinnelijke dwaalocht, gedreven
door obsessies, zoekt naar houvast.

De roman, geschreven in de ik-voorn, is
een compositie a trais voor waarin lyrik en
kluich, ernst en humor elkaar voortdurend
afwisselen. Spil van het geheel is Juli Soleriks,
een ongrijpbare, bijna mythisch personage dat
met zijn gemiddelde visie eerst alles op z'n
zijde maar essentieel blijft voor het proces van
houdering.

Joan Sales (1912-1983) werd geboren in
Barcelona waar hij rechten studeerde. Zelfs de
burgeroorlog een het was volgde hij een korte
officiersopleiding en vocht aan de kant van de
Republiek. Na de overwinning van generaal
Franco in 1936 vluchtte hij naar Frankrijk.
Teruggekeerd naar Catalonië richtte hij met
een vriend de uitgeverij Club Editor op. De
eerste versie van 'Ongewisse glorie' verscheen
gepubliceerd door de censuur, in 1956. In 1971 zag
de definitieve versie het licht, volledig ongewaakt
en drie keer zo omvangrijk.
De wind van de nacht, in een aparte band, vormt
een onlosmakelijk deel van de roman.

Joan Sales

XXXXXXXXXX
M W W

De wind van de nacht

Joan Sales

De wind van de nacht

Marian Kasander & Willem Olyfferen